

Jadwiga Šanderová: Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách

Slon, Praha 2005, 209 strán, cena: 225 Kč, ISBN 80-86429-40-7

V knižkupectvách a v knižnicích nie je núdza o brožúry a knihy s radami a návodmi, ako napísať a obhájiť kvalifikačnú prácu. Z najnovších spomeňme aspoň *Akademickú príručku* od kolektívu autorov (Osveta 2004), v ktorej možno nájsť bibliografiu predchádzajúcich. Tieto práce – s výnimkou knihy Umberta Eca – sa orientujú viac na inštrumentálnu než na kultivačnú funkciu prípravy na písanie odborných textov. Pre študentov a pedagógov zostáva mnoho ďalších otázok „ako?“ a „prečo?“. Na mnohé z nich ponúka odpoveď v svojej knižke česká sociologička J. Šanderová, ktorú poznáme najmä ako autorku teórií sociálnej stratifikácie.

Pôvodný zámer bol a aj ťažisko knihy je v usmernení začiatočníkov štúdia sociológie pri písaní odborného textu. Pri realizácii zámeru pedagogické a sociologické zretele náležite rozšírili tému a knihu aj o „predpoklady a dôsledky“. Predpokladom písania odborných textov je schopnosť vedieť čítať odborné texty a podmienkou sociálneho jestvovania textov je ich zverejňovanie, čiže písomné publikovanie a ústna prezentácia. So všetkými týmito témami a ich podtémami sa v knihe stretávame. Uzatvárajú ju prílohy štyroch príkladov seminárnej práce, ktoré sú viac než iba ilustráciou.

Pri téme čítania autorka predovšetkým náležite pripomína zabúdané a znovuobjavované väzby medzi čítaním, písaním a kritickým myslením. Pri pohľade na stav čítania študentov obracia pozornosť od stereotypov – podľa ktorých dnešné generácie študentov čítajú menej než generácie predchádzajúce – skôr k otázkam, čím je pre študentov prechod od zbierania poznatkov a informácií z názorných stredoškolských učebníc a encyklopédií k štúdiu spoločenskovednej literatúry na vysokej škole. A z tohto uhla pohľadu vychádza pri usmernení, ako čítať aktívne a efektívne.

Písanie študentských prác (treba dodať, že nielen študentských) v spoločenských vedách (a zdá sa, že nielen v nich) už niekoľko rokov trpí anómiou. Staré pravidlá bývajú spochybňované, modifikované a nové nie sú vždy jasne formulované, argumentované a v praxi sa nezriedka priam rozplývajú v postmodernej pluralite. Konsenzus kritérií nie je samozrejmy nielen v rovine pedagóg – študent, ale ani pedagóg – pedagóg. Preto charakteristika štýlov a žánrov spoločenskovedného odborného textu: empirická stať, kompilácia, komparácia, recenzná stať, prehľadová stať, odborná esej, pôvodná teoretická stať, môže byť dobrou oporou (nielen!) pre začiatočníkov a dobrým prostriedkom ujasnenia si vzájomných očakávaní pisateľov a čitateľov odborných textov.

Autorka v úvode zdôrazňuje, že jej knižka je len prehľadom hlavných zásad a nie „kuchárkou“ s podrobnými návodmi, že sa predovšetkým snažila ukázať zmysel a racionálne jadro jednotlivých zásad. Vychádza z tých, ktoré sú už tradované, ale „základná zásada alebo odporúčenie – vyjsť vždy od štruktúry empirickej state – je však pôvodné a pravdepodobne tiež kontroverzné“. (s. 11) Uprednostňuje postup, ktorý je typický pre anglosaskú odbornú literatúru a ktorý je používaný najmä v prírodných vedách a chce ukázať, že ho možno s úspechom využiť v rade žánrov spoločenskovedného odborného textu.

Explicitne opísaný anglosaský vedecký štýl má, alebo mal v spoločenských vedách ako implicitný model vlastne najvýraznejšiu tradíciu. (V normatívnej podobe je tento štýl vyjadrený v požiadavkách na autoreferát dizertačnej práce.) Odborný text v anglosaskom štýle je správou o skúmaní, o tom: aké boli ciele či otázky, východiská a predpoklady, aké sa použili metódy, aké sú výsledky, aká je ich interpretácia, diskusia a ďalšie možné pokračovanie.

Hoci štýl a forma naozaj nie sú zárukou kvality obsahu, autorkine argumenty, že štruktúra empirickej state zabezpečuje najúčinnnejšiu komunikatívnosť o konkrétnej odbornej práci a jej výsledkoch a že z hľadiska didaktickej efektívnosti je tento postup ako prvý vhodný na osvojenie, sú presvedčivé. Postup najprv zvládnuť vecný a zrozumiteľný opis možno zbavuje vedeckú prácu (a predstavy o nej) romantizmu a dobrodružstva objavovania, obmedzovania tvorivého rozletu poznávania a písania a aj uvoľneného prezentovania sa. Šanderová hneď v úvode dáva najavo, že nemá najmenších pochybností o tom, že kvalitný odborný text je vždy v prvom rade výsledkom slobodnej tvorby a že každý autor musí nájsť svoju vlastnú cestu, avšak základná zásada vyjsť od štruktúry empirickej state, t. j. textu, referujúcom o „klasickom“ empirickom výskume, sa jej ako východisko úsilia naučiť študentov jasne a jednoznačne referovať o svojej práci osvedčila a svoje skúsenosti ďalej konkretizuje.

Autorka konkrétne, poctivo a otvorene – obrazne povedané – „vyložila karty na stôl“, „vyšla s kožou na trh“, „vydala účet“ zo svojej pedagogickej práce. Veľkoryso ponúkla svoje *know how*.

Kniha zužitkúva odbornosť Aleny Miltovej ako zodpovednej redaktorky a autorky niektorých kapitol o publikovaní odborných textov a Petra Mareša, brnenského profesora sociológie ako odborného recenzenta.

Podtitul knihy konkretizuje jej zameranie na „niekoľko rád pre začiatočníkov“. Možno predpokladať, že ju ocenia aj, a možno najmä, tí pokročilejší, ale tiež, že nie všetci budú jej konzervatívnou, pozitivistickou orientáciou dvakrát nadšení. (Zaujímavé úvahy na tému dvoch odlišných epistemologických schém rozvíjal na jednej prednáške svojej ostatnej návštevy v Bratislave v máji 2005 známy francúzsky sociológ Michel Maffesoli. Podľa neho jedna schéma prevládala v anglosaskej tradícii, kde nie je slnko, a preto tam bola potreba slnka rozumu, potreba osvetľovať, explicitne vysvetľovať, vyhľadzovať záhyby. Druhá schéma, latinskej a románskej

proveniencie, má dosť slnka, svetla a túži po tme, berie vážne práve tie záhyby. Podľa neho moderna sa vzťahovala na tradíciu anglosaskú a súčasná postmoderna na latinsko-románsku.)

Konzistentnosť orientácie recenzovanej práce vytvára predpoklad nielen na efektívne usmernenie ako čítať, písať, prezentovať, publikovať v spoločenských vedách, ale aj ako východisko pre alternatívy „ako na to“.

Realistickejší predpoklad než dočkanie sa konzistentnejších alternatív však vidím v ďalšom vydaní tejto knihy. Možno rozšírenej či doplnenej. Napríklad o ďalšie stratégie, ako sa ešte lepšie orientovať v záplave odborných textov. Trhové mechanizmy a nové komunikačné technológie u nás prišli naraz a ich synergický efekt v produkcii textov je chaosom nielen pre začiatočníkov. A okrem „*gate keepers*“ v práci už spomenutých je mnoho ďalších. Asi nie je ľahké o nich písať. Napríklad už len preto, že ak by bola reč o vydavateľstvách, bolo by treba prekonať ostych pred samochválou a vychváliť zaslúžene (za kvality koncepčné, odborné, remeselné) vlastné sociologické nakladateľstvo SLON. A tiež preto, že orientácia v „dverníkoch“ literatúry nie je záležitosťou len poznatkov a informovanosti, ale aj skúsenosti, pestovania, citu. Treba však o nich aj písať. Záplava bezprecedentnej produkcie textov bez aj (!) písomných „majákov“ nie je práve najšťastnejší spôsob, ako sa nestratiť, ale naučiť ovládať médium literatúry.

Adela Kvasničková